

**О. В. МЕЛЕНЬ**, канд.екон.наук., доцент НТУ «ХПІ», Харків

**К.О. КУФЛІЄВСЬКА**, магістрант НТУ «ХПІ», Харків

## **АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

**Вступ.** Аналіз фінансової стійкості підприємства є найважливішим етапом оцінки його діяльності і фінансово-економічного благополуччя, відображає результати його поточного, інвестиційного і фінансового розвитку, містить необхідну інформацію для інвесторів, а також характеризує здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями та нарощувати свій економічний потенціал [1].

Актуальність дослідження пояснюється тим, що аналіз комплексу показників фінансової стійкості дає змогу визначити фактори, які впливають на неї, що дозволяє вжити певних заходів для покращення фінансового стану підприємства, зменшення його залежності від зовнішніх фінансових ресурсів і забезпечення платоспроможності в довгострокову періоді.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання оцінки фінансової стійкості висвітлено в роботах таких авторів як Базилінська О.Я., Буряк Л.Д., Бутинець Ф.Ф., Кіндрацька Г.І., Крамаренко Г.О., Чорна О.Є., Кононенко О., Савицька Г.В., Цал-Цалко Ю.С., Шеремет О.О. та ін. За ринкових умов господарювання змінюється підхід до визначення поняття фінансової стійкості та комплексу показників для її оцінки. Розглянувши різні визначення поняття фінансової стійкості та показники для її оцінки можна визначити фінансову стійкість як якісну характеристику фінансового стану підприємства, що характеризує його здатність залишатися платоспроможним та незалежним від зовнішніх кредиторів у довгостроковому періоді, під впливом змін факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, зберігаючи при цьому оптимальне співвідношення між власним та позиковим капіталом.

**Мета дослідження.** Основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан. Результатом такого аналізу повинен бути висновок щодо його спроможності здійснювати господарську діяльність, отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, а також вірогідність збереження такого стану підприємства[2]. Метою статті є дослідження сучасних методичних підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства.

**Матеріали досліджень.** Фінансова стійкість підприємства — це більш узагальнена характеристика фінансового стану підприємства, яка певною мірою включає показники ліквідності та платоспроможності. Разом із тим, існує своя система критеріїв оцінювання фінансової стійкості, яку підприємства використовують для оцінки надійності партнерів у господарських відносинах. Аналіз фінансової стійкості підприємства дає змогу визначити фінансові можливості підприємства, його конкурентоспроможність та перспективи розвитку. Саме тому аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства є одним з найважливіших завдань, що постають перед вітчизняними підприємствами в сучасних умовах господарювання.

Оцінка фінансової стійкості ґрунтується на коефіцієнтному методі та оцінюється системою показників, які можна об'єднати в три основні групи[3]:

- показники рівня використання необоротних активів;
- показники стану оборотних коштів та їх забезпечення джерелами фінансування;
- показники фінансової незалежності підприємства.

У роботі Л. А. Бернстайна **вказується**, що коефіцієнти належать до числа найвідоміших і широко використовуваних інструментів фінансового аналізу. Я. В. Соколов **зазначає**, що було зроблено багато, але у більшій частині безуспішних, спроб розширити методологічний репертуар аналізу

фінансової звітності, проте і до цього дня її основу складає досить стандартний набір так званих вертикальних і горизонтальних коефіцієнтів[4].

Метод оцінки фінансової стійкості підприємства за допомогою використання абсолютних показників ґрунтується на розрахунку показників, які з погляду даного методу найбільше повно характеризують фінансову стійкість підприємства. Для характеристики джерел формування запасів і витрат використовуються три показники, які відбивають різні види джерел:

1. Наявність власних оборотних коштів (В):

$$В = ВК - НА \quad (3)$$

2. Наявність власних та довгострокових позикових коштів (ВД):

$$ВД = В + ДЗ, \quad (4)$$

де ДЗ - довгострокові зобов'язання.

3. Наявність загальних коштів (ЗК):

$$ЗК = ВД + КК, \quad (5)$$

де КК - короткострокові кредити банків.

Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх фінансування[5]:

1. Надлишок (+) або дефіцит (-) власних коштів (ФВ):

$$\Phi^В = В - Зп, \quad (6)$$

де Зп — запаси.

2. Надлишок (+) чи дефіцит (-) власних та довгострокових позикових коштів (ФВД):

$$\Phi^{ВД} = ВД - Зп \quad (7)$$

3. Надлишок (+) чи дефіцит (-) загальних коштів (ФЗК):

$$\Phi^{ЗК} = ЗК - Зп \quad (8)$$

Для визначення типу фінансової стійкості використовують трьохкомпонентний показник:

$$S = \{S1 (\pm \Phi^В), S2 (\pm \Phi^{ВД}), S3 (\pm \Phi^{ЗК})\}, \quad (9)$$

де функція визначається так:

$$S(\Phi) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } \Phi \geq 0 \\ 0, & \text{якщо } \Phi < 0 \end{cases} \quad (10)$$

Відповідно до значення функції  $S$  визначається один із чотирьох типів фінансової стійкості (табл. 2).

Таблиця 2 - Показники за типами фінансової стійкості

Показники	Типи фінансової стійкості			
	абсолютна стійкість $S = \{1,1,1\}$	нормальна стійкість $S = \{0,1,1\}$	передкризовий стан $S = \{0,0,1\}$	кризовий стан $S = \{0,0,0\}$
$\Phi^B = B - ЗП$	$\Phi^B \geq 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$
$\Phi^{ВД} = ВД - ЗП$	$\Phi^{ВД} \geq 0$	$\Phi^{ВД} \geq 0$	$\Phi^{ВД} < 0$	$\Phi^{ВД} < 0$
$\Phi^{ЗК} = ЗК - ЗП$	$\Phi^{ЗК} \geq 0$	$\Phi^{ЗК} \geq 0$	$\Phi^{ЗК} \geq 0$	$\Phi^{ЗК} < 0$

Оцінка фінансової стійкості підприємства за допомогою відносних показників є одним з найпоширеніших елементів фінансового аналізу у практиці господарювання. Зручність його застосування обумовлено, головним чином, наявністю необхідної вихідної інформації та інформативністю одержуваних у результаті значень коефіцієнтів. Одним з основних недоліків його застосування (як показав огляд економічної літератури за оцінкою фінансової стійкості) є те, що, і в зарубіжній, і вітчизняній практиці немає більш-менш чітко регламентованого набору фінансових коефіцієнтів. Кожен з авторитетних авторів визначає склад використовуваних ним показників з власного бачення, без належних обґрунтувань. До таких показників відносяться: коефіцієнт концентрації позикового капіталу, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень, коефіцієнти структури довгострокових джерел фінансування, коефіцієнт структури притягнених засобів, коефіцієнт структури позикових засобів. Так, Н.А. Русак для аналізу фінансової стійкості рекомендує використовувати 9 коефіцієнтів, М.Н. Крейніна – 7, В.В. Ковальов – 8. Наявність такої великої кількості недостатньо чітко впорядкованих показників значно ускладнює

аналітичну діяльність. Фінансові коефіцієнти, повинні представляти не набір, а систему, тобто не суперечити один одному, не повторювати один одного, не залишати "білих плям" у оцінці фінансової стійкості підприємства[6].

Очевидно, що частину показників фінансової стійкості при їх значній кількості можна розглядати як надлишкові. Це обумовлено тим, що деякі з них знаходяться у функціональній залежності між собою. Крім того порівняльний аналіз вітчизняних підприємств часто ускладнений, оскільки для багатьох коефіцієнтів досить складно підібрати адекватну базу порівняння, у зв'язку з тим що:

- а) рекомендовані нормативні значення часто не узгоджені, не враховують галузеву специфіку і т.д.;
- б) складно отримати середньогалузеві значення;
- в) використання моделей і показників західних компаній, для вітчизняних підприємств не завжди коректно у зв'язку з непорівнянністю умов в яких функціонують наші підприємства[7].

Найбільш повний ряд відносних показників наведений у таблиці 3.

Таблиця 3 - Відносні показники оцінки фінансової стійкості підприємства

Назва показника	Орієнтовне значення	Характеристика
1	2	3
1. Коефіцієнт автономії	$> 0,5$ (збільшення)	Відношення суми власних коштів до підсумку балансу. Чим більше значення коефіцієнта, тим менша залежність від зовнішніх джерел
2. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$< 0,5$ (зменшення)	Характеризує частку залученого капіталу в загальній сумі капіталу
3. Коефіцієнт співвідношення позикового та власного капіталу	$< 0,5$ (зменшення)	Показує, скільки позичених коштів залучено на одну гривню вкладених у активи власних коштів
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,5$ (збільшення)	Характеризує ступінь мобільності використання власних коштів
5. Коефіцієнт фінансової залежності	$< 0,2$ (зменшення)	Показник обернений до коефіцієнта автономії, показує, яка сума загальної вартості майна припадає на 1 грн. власних коштів
6. Коефіцієнт	$> 1$	Характеризує співвідношення власних та

фінансової стабільності	(збільшення)	позикових коштів
7. Маневреність робочого капіталу	за планом	Характеризує частку запасів у загальній сумі робочого капіталу

Для оцінки рівня фінансової стійкості організацій також передбачається використовувати експертний метод оцінки фінансової стійкості. Експертами вибирається сукупність критеріїв, що характеризують різні аспекти фінансової стійкості. Такими критеріями можуть бути: коефіцієнт оборотності запасів; коефіцієнт покриття короткострокових пасивів оборотними активами; коефіцієнт структури капіталу; коефіцієнт загальної рентабельності активів; рентабельність продажів по балансовому прибутку. Експертами встановлюється значущість кожного приватного критерію відповідно до його впливів на фінансову стійкість[8].

Науковець Балакин М.Ф. вважає, що процес оцінки фінансової стійкості підприємства складається з чотирьох етапів, послідовність реалізації яких представлена на рисунку 1[9].

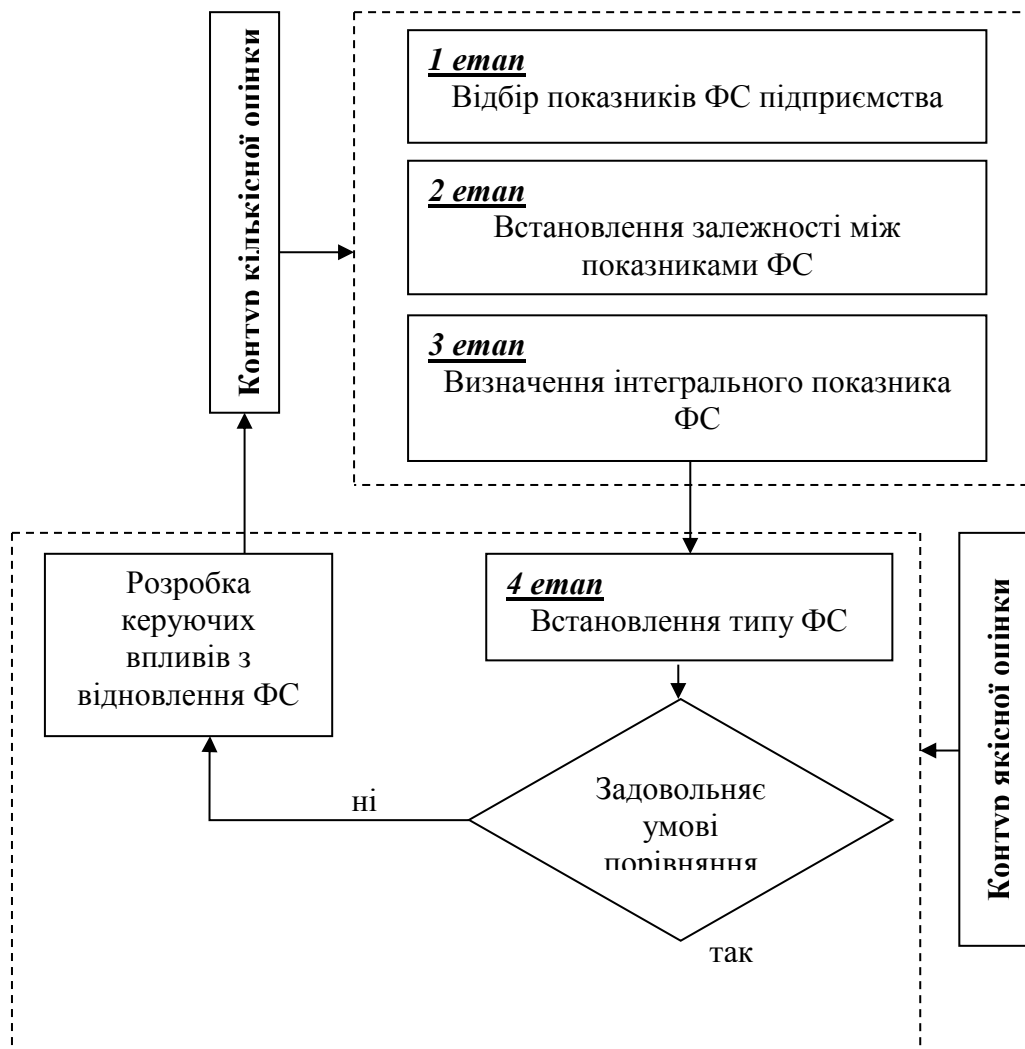




Рис.1 - Алгоритм оцінки фінансової стійкості підприємства

З урахуванням вищевикладеного підходу, в довгостроковому періоді стратегічна фінансова стійкість може бути охарактеризована показниками зміни ринкової вартості підприємства, такими як: рентабельність чистих активів і власного капіталу, економічне зростання підприємства, середньозважена вартість капіталу і додана ринкова вартість. У середньостроковому періоді тактичну фінансову стійкість характеризують показники оборотності активів, рентабельність продажів, активів і чистих активів. У короткостроковому періоді оперативна фінансова стійкість описується показниками ліквідності активів.

На першому етапі проведення оцінки необхідно здійснити відбір цільових показників, що найбільш повно відповідають завданням забезпечення фінансової стійкості. Процес диференціації показників оцінки фінансової стійкості підприємства можна представити у вигляді деревовидної структури (рис. 2). Це дозволяє простежити за забезпеченням логічного розгортання узагальнювальних показників окремо.



Рис. 2 - Дерево оцінки фінансової стійкості підприємства

Змістом другого етапу оцінки є встановлення залежності між показниками фінансової стійкості підприємства, тобто побудова економіко-математичної моделі оцінки.

Модель розглядається як відображення основних, істотних характеристик об'єкту в спрощеному схематичному вигляді:

$$Y(t) = \{Y_C, Y_T, Y_O\}(t) \quad (1)$$

де  $Y(t)$  – інтегральний показник фінансової стійкості за певний період часу;

$Y_C, Y_T, Y_O$  – значення стратегічної, тактичної і оперативної фінансової стійкості підприємства за період  $(t)$ .

У рамках третього етапу оцінки фінансової стійкості, на підставі побудованих моделей і розрахунку тих, що входять до них узагальнювальних і окремих показників визначається інтегральний показник фінансової стійкості підприємства.

Рівняння регресії може бути представлене як:

$$Y = \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_n X_n, \quad (2)$$

де  $Y$  – інтегральний показник фінансової стійкості,

$\beta$  – бета-коефіцієнт (коефіцієнт регресії),

$X$  – узагальнені і окремі показники, що впливають на інтегральний показник фінансової стійкості.

На четвертому етапі оцінки здійснюється встановлення типу фінансової стійкості підприємства шляхом зіставлення отриманих значень показника фінансової стійкості з вербально-якісною шкалою (табл.1).

Таблиця 1 - Шкала фінансової стійкості підприємства

Тип ФС	Кризовий	Нестійкий	Нормальний	Абсолютний
Інтервал значень	0-0,25	0,26-0,5	0,51-0,75	>0,75

Вважається, що найбільш повно результати аналізу можна отримати розрахувавши абсолютні та відносні показники, як пропонує більшість



авторів. Але з'ясовано, якщо абсолютні показники збігаються, то відносні показники кожним автором обираються по різному. Крім цього слід пам'ятати, що фінансова стійкість безпосередньо є індикатором платоспроможності підприємства, тому при її аналізі слід враховувати й групу показників ліквідності і платоспроможності[10].

Оскільки фінансова стійкість передбачає платоспроможність в довгостроковому періоді, то слід при її оцінці приділити увагу визначенню запасу фінансової стійкості, який дасть уявлення про обсяг реалізації, що забезпечить стабільну і беззбиткову діяльність підприємства.

**Висновки.** Таким чином, розглянувши вищезазначені методи оцінки фінансової стійкості підприємств та організацій, можна зазначити, що на нашу думку, аналіз фінансової стійкості за вищевикладеним алгоритмом є найбільш повним і підприємство, проводячи комплексну оцінку, матиме можливість планувати обсяги залучення позикового капіталу, розміри зростання прибутку та забезпечувати розробку і реалізацію фінансової політики, яка сприятиме безперебійній діяльності під впливом змін внутрішнього і зовнішнього середовища, оскільки дані етапи охоплюють не тільки показники співвідношення власного та позикового капіталу й забезпеченості запасів джерелами їх формування, а й показники, які характеризують можливість підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями, здатність підтримувати стабільне функціонування при беззбитковому об'ємі виробництва.

**Список літератури:** 1. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с. 2. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: Навч. посіб. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 680с. 3. Оцінка фінансової стійкості підприємства <http://library.if.ua/book/52/3822.html> 4. Ткаченко І.П. Оцінка фінансової стійкості підприємства та напрями її забезпечення /І.П. Ткаченко // "Ефективна економіка". -2012. -№3. 5. Кирчанова М.Ю. Особливості застосування коефіцієнтів при оцінці фінансової стійкості підприємства / М.Ю. Кирчанова // Молодий учений.-2013.-№3.-С.227-229. 6. Подольська В.О. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства/ Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації: зб. Наук. Праць-2009-№4(35). 7.Приймак І.І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України/ Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Львів. -2009. 8. Любушин Н.П. аналіз методів і моделей оцінки фінансової стійкості організації /Н.П. Любушин // Журнал "Економічний аналіз". -2010. -№1 (166). 9.

*Балакин М.Ф.* Методичні аспекти оцінки фінансової стійкості підприємства/М.Ф. Балакин//Журнал "Економічний аналіз".-2012.-№48. **10.** Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства Електроний режим доступу: [http://www.rusnauka.com/13\\_EISN\\_2013/Economics/3\\_136048.doc.htm](http://www.rusnauka.com/13_EISN_2013/Economics/3_136048.doc.htm)